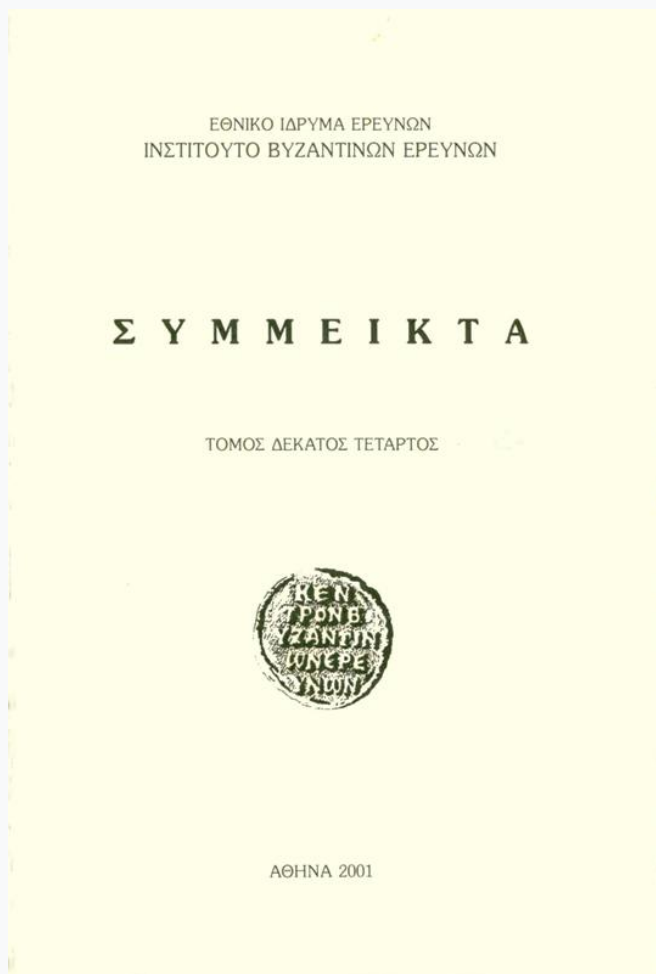

Byzantina Symmeikta

Vol 14 (2001)

SYMMEIKTA 14

Η «επιβουλή» του Ρωμανού Βοΐλα. Μία μορφή πρόληψης συνωμοσίας στα μέσα του 11ου αιώνα

Σταυρούλα ΧΟΝΔΡΙΔΟΥ

doi: [10.12681/byzsym.873](https://doi.org/10.12681/byzsym.873)

Copyright © 2014, Σταυρούλα ΧΟΝΔΡΙΔΟΥ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΧΟΝΔΡΙΔΟΥ Σ. (2008). Η «επιβουλή» του Ρωμανού Βοΐλα. Μία μορφή πρόληψης συνωμοσίας στα μέσα του 11ου αιώνα. *Byzantina Symmeikta*, 14, 49–56. <https://doi.org/10.12681/byzsym.873>

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΧΟΝΔΡΙΔΟΥ

Η «ΕΠΙΒΟΥΛΗ» ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ ΒΟΪΛΑ
ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 11ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Η εκδήλωση συνωμοσίας δεν αποτελούσε σπάνιο φαινόμενο στη μακράϊωνη ιστορία του Βυζαντίου. Από την άποψη αυτή, η *επιβουλή* του Ρωμανού Βοΐλα¹ κατά του Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου (1042-1055) δε θα παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, εάν ο τρόπος αντιμετώπισής της από το βυζαντινό ηγεμόνα δεν την καθιστούσε γεγονός άξιο να διερευνηθεί.

Από τους βυζαντινούς συγγραφείς που καταγράφουν το γεγονός², ο Μιχαήλ Ψελλός είναι ιδιαίτερα διεξοδικός και παραστατικός. Κατά συνέπεια, η εικόνα που σχηματίζουμε για τον αυτοκράτορα και το συνωμότη, καθώς και η άποψη που διαμορφώνουμε για τα αίτια και την εξέλιξη της συνωμοσίας, οφείλονται κατά κύριο λόγο στη μαρτυρία του βυζαντινού ιστορικού.

1. Για την επιβουλή του Βοΐλα βλ. Σπ. ΛΑΜΠΡΟΣ, 'Ήτο ὁ Ρωμανὸς Βοΐλας γελωτοποιός;', *ΝΕ* 9, 1912, 301-304· ΑΙ. Γ. C. ΣΑΥΝΙΔΗΣ, *Romanus Boilas: Court Jester and Throne Counterclaimant in the mid-Eleventh Century*, *BSI* 56, 1995, 159-164. Πρβλ. G. SCHLUMBERGER, 'Ἡ βυζαντινὴ ἐπιποιοῖα κατὰ τὰ τέλη τῆς I' ἑκατονταετηρίδος, Τρίτον μέρος. Αἱ πορφυρογέννητοι Ζωὴ καὶ Θεοδώρα, μτφρ. Ι. Λαμπρίδου, Αθήνα 1906, 763-773· Καλλιόπη ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοστώσις καὶ τυραννίς κατὰ τοὺς μέσους Βυζαντινοὺς χρόνους, I. Μακεδονικὴ δυναστεία (867-1056)*, Αθήνα 1981, 125-126· J.-Cl. CHEYNET, *Pouvoir et contestations à Byzance (963-1210)*, Παρίσι 1990, αρ. 69, 62-63· Αλ. Γ. Κ. ΣΑΒΒΪΔΗΣ, *Μελέτες βυζαντινῆς ιστορίας 11ου-13ου αιώνα*, ²Αθήνα 1995, 32. Την προσωπικότητα του Βοΐλα έχει, εξάλλου, σκιαγραφήσει η Μαργαρίτα Λυμπεράκη στο θεατρικό της ἔργο, *Ζωή*, Αθήνα 1985.

2. Τη συνωμοσία του Βοΐλα μνημονεύουν: ο ΜΙΧΑΗΛ ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία*, ἐκδ. E. RENAULD, Παρίσι 1928, II, 37-47· ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ, *Σύνοψις Ἱστοριῶν*, ἐκδ. I. THURN, Βερολίνο-Νέα Υόρκη 1973, 473-474· ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΩΝΑΡΑΣ, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, Βόννη 1897, III, 644-646· ο ΜΙΧΑΗΛ ΓΛΥΚΑΣ, *Βιβλὸς Χρονικῆ*, Βόννη 1836, 597.

Σύμφωνα με τις πηγές, ο Βοΐλλας ήταν άνδρας ταπεινής καταγωγής³ και υπηρέτούσε στα τάγματα των σωματοφυλάκων του Μονομάχου⁴. Λόγω της επιτηδειότητας και κυρίως λόγω της γλωσσικής μειονεξίας του, με την οποία διασκέδαζε πολύ ο αυτοκράτορας, γρήγορα αναπτύχθηκε ανάμεσά τους οικειότητα, που βαθμιαία εξελίχθηκε σε φιλία και σε ένα είδος εξάρτησης του ενός από τον άλλο⁵. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ο Βοΐλλας πέτυχε να καταγοπεύσει και τις δύο βασιλίσσες, τη Ζωή και τη Θεοδώρα⁶. Διαθέτοντας, έτσι, την εύνοια του αυτοκρατορικού περιβάλλοντος δεν άργησε να αναρριχηθεί στην ιεραρχία τόσο, *ὥστε τὰ πρῶτα φέρειν ἐν βασιλείοις*⁷.

Κατά τον Μιχαήλ Ψελλό, ωστόσο, ανομολόγητος στόχος του Βοΐλλα ήταν το ύπατο αξίωμα της αυτοκρατορίας⁸. Στην επίτευξη του στόχου αυτού τον παρακινούσε το σφοδρό του πάθος για μιαν αλανή πριγκίπισσα, ερωμένη του Μονομάχου⁹, ενώ ο θάνατος της Ζωής υπήρξε καταλύτης για την υλοποίηση συνωμοτικών σχεδίων¹⁰, στα οποία κατόρθωσε να συμπαρασύρει ορισμένους από τους πολιτικούς αντιπάλους του αυτοκράτορα. Λίγο πριν την ολοκλήρωση της πλεκτάνης, εν τούτοις, κάποιος από τους συνεργούς του Βοΐλλα αποκάλυψε τα τεκταινόμενα στον Κωνσταντίνο, η αντίδραση του οποίου υπήρξε εντελώς απροσδόκητη¹¹.

Ο Μονομάχος, αντί να εξοργιστεί με το συνωμοτη-φίλο του, θύμωσε με τον αγγελιαφόρο που εξαπίας του συνελήφθη ο ευνοούμενός του. Αδυνατώντας όμως

3. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 38· ΖΩΝΑΡΑΣ III, 645. Ωστόσο, κατά την άποψη του Sp. VRYONIS, *The Will of a Provincial Magnate, Eustathius Boilas (1059)*, *DOP* 11, 1957, 273, ο Βοΐλλας ανήκε σε επιφανή οικογένεια.

4. ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ, 473: *οὗτος γὰρ ἐν ταῖς ἐταιρείαις κατατεταγμένος*.

5. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 38-39· ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ, 473. Πρβλ. ΖΩΝΑΡΑΣ III, 645.

6. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 41: *ἄμφω τὰς βασιλίδας ὑποποιεῖται*. Πρβλ. ΖΩΝΑΡΑΣ III, 645.

7. ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ, 473. Πρβλ. επίσης, ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 38: *καὶ ἀπὸ τῶν τριόδων... μετὰ τῶν κορυφαίων ἰστάς*· ΖΩΝΑΡΑΣ III, 645: *καὶ ἐκ τῶν τριόδων ἀναρπασθεὶς εἰς αὐτὴν ἀνίχθη τὴν συγκλητικὴν κορυφὴν*· ΓΛΥΚΑΣ, 597: *ὁ Ρωμανὸς ὁ Βοΐλλος ὑψοῦται τὰ μέγιστα*.

8. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 42· ΖΩΝΑΡΑΣ III, 645.

9. Σφραγίδα χρονολογούμενη το 1074, σύμφωνα με τον Δημ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ (Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ [επιμ. έκδ.], *Studies in Byzantine Sigillography* 2, Washington D.C. 1987, 62-65), φέρει στη μια της όψη την επιγραφή *Θεοτόκε βοήθει τῇ σῇ δούλῃ Ἡρίνῃ πρωτοπροέδρισσα, τῇ θυγατρὶ τοῦ ἔξουσιάτορος Ἀλανίας* και ανήκει στην αλανή πριγκίπισσα Ειρήνη, εξαδέλφη της Μαρίας Αλανής, συζύγου του Μιχαήλ Ζ'. Κατά τη γνώμη του μελετητή, πρόκειται για τη νεαρή ερωμένη του Μονομάχου, η οποία μετά την περιπέτειά της μαζί του, κατά διαταγή του Μιχαήλ Ζ' νυμφεύθηκε το 1072 τον Ισαάκιο Κομνηνό, αδελφό του αυτοκράτορα Αλεξίου Α' Κομνηνού. Ο Ισαάκιος το 1074 έλαβε τον τίτλο του *πρωτοπροέδρου* και ορίστηκε δούξ Αντιοχείας.

10. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 41.

11. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 42-43· ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ, 473-474· ΖΩΝΑΡΑΣ III, 645-646· ΓΛΥΚΑΣ, 597.

να καλύψει τη συνωμοσία, την επομένη συγκάλεσε δικαστήριο, στο οποίο προσπάθησε να παρουσιάσει το σφετεριστή ως άτομο παρασυρμένο από κακόβουλους ανθρώπους, αλλά ειλικρινές και άκακο¹². Μάλιστα, μετά την αθώωση του κατηγορουμένου, ο αυτοκράτορας παρέθεσε πολυτελές συμπόσιο, στο οποίο ο ίδιος ήταν συμποσίαρχος, ενώ επίτιμος συνδαιτημόνας ο συνωμότης¹³. Παρ' όλα αυτά, οι συνένοχοι του τελευταίου βασανίστηκαν, στερήθηκαν την περιουσία τους και εξορίστηκαν¹⁴. Βέβαια, μετά τις σφοδρές επικρίσεις της βασίλισσας Θεοδώρας και της αδελφής του Μονομάχου Ευπρεπίας, εξορίστηκε και ο Βοΐλας σε κοντινό νησί. Η εξορία αυτή δε διήρκεσε παρά δέκα μόνο ημέρες¹⁵. Ο δράστης ανακλήθηκε επισήμως στα ανάκτορα, όπου όχι μόνο διατήρησε αμείωτη τη δύναμή του, αλλά και αποκόμισε περισσότερους επαίονους και προνόμια¹⁶.

Είναι πράγματι αξιοπερίεργος ο τρόπος με τον οποίο ο αυτοκράτορας αντιμετώπισε τον επίβουλο της ζωής και σφετεριστή του θρόνου του. Η αφήγηση του Μιχαήλ Ψελλού υποβάλλει στον αναγνώστη την ιδέα πως η στάση του αυτοκράτορα οφειλόταν στην ιδιόμορφη σχέση του με τον Βοΐλα, τον κατά κάποιο τρόπο γελωτοποιό του, στα χέρια του οποίου είχε καταντήσει άθυρμα. Εν τούτοις, η αντιπαράθεση στοιχείων των βυζαντινών πηγών, η ανάλυση της προσωπικότητας των δύο πρωταγωνιστών, η διεϊσδυση στην ψυχολογία του βασικού αφηγητή (του Μιχαήλ Ψελλού), καθώς και η συνεξέταση σύγχρονων με την *ἐπιβουλή* του Βοΐλα ιστορικών συμβάντων, δημιουργούν την εντύπωση πως πίσω από τα περιγραφόμενα γεγονότα υποκρύπτεται μια άλλη πραγματικότητα.

Ο Μιχαήλ Ψελλός, και ακολουθώντας τον ο Ιωάννης Ζωναράς¹⁷, σκιαγραφούν τον Βοΐλα σαν έναν αλιπίριο, υποκριτή και φλύαρο¹⁸. Ο Ιωάννης Σκυλίτζης, αντί-

12. Κατά τη μέση βυζαντινή περίοδο ο αυτοκράτορας, μολονότι εδικοιούτο ως ανεξέλεγκτος μονάρχης να κρίνει σύμφωνα με την προσωπική του άποψη, εν τούτοις κατέβαλλε προσπάθεια, ώστε η απόφασή του να στηρίζεται στη νομιμότητα και να μην είναι αποτέλεσμα αυθαιρεσίας: Αικατερίνη ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, Πολιτικά όργανα και κράτος δικαίου στή Βυζαντινή αυτοκρατορία, *Ἐπιπέρωμα στόν Νίκο Σβορώνο*, I, Ρέθυμνο 1986, 205-206.

13. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 43-44.

14. ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ, 474· ΖΩΝΑΡΑΣ III, 646· ΓΛΥΚΑΣ, 597. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι ο Ψελλός δε μνημονεύει την τιμωρία των συνενόχων του Βοΐλα.

15. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 44-45.

16. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 45· Σκυλίτζης, 474.

17. Ο Ιωάννης Ζωναράς για τη συγγραφή αυτής της περιόδου στηρίζεται κυρίως στο έργο του Ψελλού: Ὅδ. ΛΑΜΨΙΔΗΣ, Ὁ Μιχαήλ Ψελλός ὡς πηγή τῆς «Ἐπιτομῆς» τοῦ Ἰωάννου Ζωναρά, *ΕΕΒΣ* 19, 1949, 170-188.

18. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 38· Ζωναράς III, 645.

θετα, τον χαρακτηρίζει ως άτομο ιδιαίτερα ευχάριστο, ικανό και πολυδιάστατο¹⁹. Η διάσταση ανάμεσα στις γνώμες των βυζαντινών συγγραφέων και η πιθανή καταγωγή του Βοΐλα από την Καππαδοκία²⁰, συνηγορούν υπέρ της άποψης πως η ιδιότυπη ομιλία του οφειλόταν στην ξενότροπη προφορά της ελληνικής γλώσσας και όχι σε κάποια φυσική μειονεξία, ενώ η κοινωνική του άνοδος βασιζόταν κυρίως στην ικανότητα και όχι στην πονηρία του²¹.

Άλλωστε, ο Μιχαήλ Ψελλός ευθύνεται και για την παραμορφωμένη εικόνα που προσλαμβάνει ο αναγνώστης, όσον αφορά τον Κωνσταντίνο Μονομάχο. Ο τελευταίος ικνογραφείται σαν μωρός και φιλοπαίγμων άνθρωπος, σαν αδύναμος και ανεύθυνος αυτοκράτορας. Νεότερες έρευνες, ωστόσο, συγκλίνουν στην άποψη πως ο Μονομάχος υπήρξε ελκυστικό άτομο και μεταρρυθμιστής ηγεμόνας²². Η ελαφρότητα, επομένως, και η ανευθυνότητα που του προσάπτει ο βυζαντινός συγγραφέας δεν ταιριάζουν στο αξίωμα και στην προσωπικότητά του.

Κατά τη μαρτυρία, εξάλλου, του Μιχαήλ Ψελλού, ο αυτοκράτορας δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει με την ίδια επιείκεια τις εναντίον του μηχανορραφίες. Σύμφωνα με τον ιστορικό, λίγο καιρό πριν την *ἐπιβουλή* του Βοΐλα, είχε συλληφθεί κάποιος βάρβαρος υψηλός αξιωματούχος την ώρα που ετοιμαζόταν να δολοφονήσει τον αυτοκράτορα στο κρεβάτι του. Ο τελευταίος ανέκρινε προσωπικά το συνωμότη με σφοδρότητα και μη λαμβάνοντας ικανοποιητικές απαντήσεις διέταξε να τον βασάνισουν φρικτά, προκειμένου να μαρτυρήσει τους συνενόχους του²³.

Η σταδιοδρομία και η προσωπικότητα του Μιχαήλ Ψελλού μας προβληματίζουν ιδιαίτερα για την αμεροληψία της αφήγησής του. Κατά τη βασιλεία του Μονομάχου ο ιστορικός αποτέλεσε στα ανάκτορα μαζί με τον Κωνσταντίνο Λεικούδη, τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Ιωάννη Ξιφιλίνο τον πυρήνα μιας ομάδας, η οποία στήριζε την πολιτική της δύναμη κυρίως στη Ζωή²⁴ και επηρέαζε ποικιλοτρόπως το

19. ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ 473: *οὗτος γὰρ ... χαριέστατος ἔδοξεν, οὗτος ὁ ἀνὴρ εὐμήχανος ὢν καὶ ποικίλος.*

20. Ο Ρωμανός Βοΐλας καταγόταν πιθανότατα από την Καππαδοκία, όπως και ο ομώνυμός του Ευστάθιος Βοΐλας: ΛΑΜΠΡΟΣ, *Ἦτο ὁ Ρωμανός Βοΐλας γελωτοποιός;*, 303· SAVVIDES, *Romanus Boilas*, 160· P. LEMERLE, *Cinq études sur le XIe siècle byzantin*, Παρίσι 1979, 44.

21. Η άποψη πως ο Βοΐλας υπήρξε μια αξιόλογη προσωπικότητα έχει ήδη υποστηριχτεί από τον ΛΑΜΠΡΟ, *Ἦτο ὁ Ρωμανός Βοΐλας γελωτοποιός;*, 303, και τον SAVVIDES, *Romanus Boilas*, 160, 162.

22. LEMERLE, *Cinq études*, 245· M. ANGOLD, *The Byzantine Empire 1025-1204. A Political History*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη 1984, 11, 36, 37, 39. Βλ. επίσης Σταυρούλα ΧΟΝΔΡΙΔΟΥ, *Ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος και η εποχή του*, αδημ. διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1999.

23. ΨΕΛΛΟΣ, *Χρονογραφία* II, 35-37. Για το συμβάν βλ. επίσης, ΜΠΟΥΡΛΑΡΑ, *Καθοσίωσις*, 124-125· CHEYNET, *Rounoir*, αρ. 67, σελ. 61.

24. ΧΟΝΔΡΙΔΟΥ, *Ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος*, 238-240.

κυβερνητικό έργο του βυζαντινού ηγεμόνα τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του²⁵. Είναι εύλογο πως η ραγδαία άνοδος του Βοΐλα ανησύχησε τον Μιχαήλ Ψελλό, καθώς ο νέος πολιτικός αντίπαλος διέθετε την εύνοια όχι μόνο του αυτοκράτορα αλλά και των δύο βασιλισσών.

Η μεταστροφή μάλιστα του Μονομάχου, ο οποίος μετά το θάνατο της Ζωής, γύρω στο 1050²⁶, κατέσπασε σαφή την πρόθεσή του να απαλλαγεί από τον ασφυκτικό κλοιό του περιβάλλοντός της²⁷ και να σπριχτεί σε άτομα αφοσιωμένα αποκλειστικά σ' αυτόν, όπως ο Βοΐλας, επηρέασε πιθανότατα αρνητικά την κρίση του Μιχαήλ Ψελλού. Έτσι, παρουσίασε την *ἐπιβουλή* του Βοΐλα με τρόπο μειωτικό και για τον αυτοκράτορα και για τον ευνοούμενό του. Είναι, εξάλλου, γνωστό ότι ο βυζαντινός ιστορικός, μολονότι υπήρξε ένα άτομο ευφύες και πολυτάλαντο, σε αρκετά σημεία του έργου του αποκαλύπτει την εμπάθεια και την προκατάληψή του.

Ένα ακόμη στοιχείο, τέλος, συμβάλλει στον προβληματισμό μας. Γύρω στο 1050 οι πηγές κατέγραψαν διάφορες απόπειρες κατά της κεντρικής εξουσίας. Εκτός από τη συνωμοσία του Βοΐλα και του βάρβαρου υψηλού αξιωματούχου, την ίδια περίοδο καταδικάστηκε σε εξορία και γλωσσοτομήθηκε ο Κωνσταντίνος Βαρύς ως ύποπτος μηχανοραφίας²⁸, ενώ κατηγορήθηκαν οι γιοι του Ευθυμίου, Νικηφόρος και Μιχαήλ, για πλεκτάνη, στην οποία συμμετείχαν συγγενείς τους και επιφανείς Βυζαντινοί²⁹. Οι αλληπάλληλες ανατρεπτικές ενέργειες κατά της κεντρικής εξουσίας γύρω στο 1050, δε φαίνονται άσχετες με το θάνατο της Ζωής και τον αγώνα για επικράτηση στα ανάκτορα.

Συνεξετάζοντας τα σχετικά με την *ἐπιβουλή* του Βοΐλα στοιχεία, μας δίνεται η δυνατότητα να ανασυνθέσουμε την ιστορία με τρόπο διαφορετικό από εκείνο με τον

25. Ἰ. Α. ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ, *Συμβολή στή μελέτη τοῦ βίου καί τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννη Μαυρόποδος*, Ἰωάννινα 1982, 32· ΧΟΝΔΡΙΔΟΥ, *Ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος*, 142-143, 186-189, 240.

26. Η Ζωή, όταν παντρεύτηκε τον Ρωμανό Γ' Αργυρό το 1028, ήταν σύμφωνα με τον ΨΕΛΛΟ, *Χρονογραφία*, I, 34, 50 χρονών, ενώ κατά τον ίδιο, *Χρονογραφία* II, 50, όταν πέθανε, ήταν 72 χρονών. Ο θάνατός της συνεπώς πρέπει να συνέβη γύρω στο 1050.

27. Μετά το θάνατο της Ζωής απομακρύνθηκαν σταδιακά από τα ανάκτορα πρώτα ο Κωνσταντίνος Λεικούδης και ύστερα ο Ιωάννης Μαυρόπουλος, ενώ βαθμιαία αποδυναμώθηκαν από ουσιαστική πολιτική εξουσία ο Μιχαήλ Ψελλός και ο Ιωάννης Ξιφιλίνος. Οι δύο τελευταίοι εγκατέλειψαν το παλάτι το 1054: ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ, *Συμβολή*, 36-37· ΧΟΝΔΡΙΔΟΥ, *Ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος*, 241-243.

28. *Βίος Λαζάρου Γαλιπσιώτου*, AASS Novembris III, 540. Για τη συνωμοσία βλ. επίσης, ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοσίωσις*, 126-127· Ἄννα ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Βίος τοῦ Ὁσίου Λαζάρου* (διδακτ. διατριβή), Αθήνα 1986, 176-178· ΣΕΥΝΕΤ, *Rouvoir*, αρ. 74, σελ. 64-65· ΣΑΒΒΙΔΗΣ, *Μελέτες*, 25.

29. ΣΚΥΛΙΤΖΗΣ, 471· *Βίος Λαζάρου*, 541. Για τη συνωμοσία βλ. επίσης, ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοσίωσις*, 123-124· ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Βίος τοῦ Ὁσίου Λαζάρου*, 190-191· ΣΕΥΝΕΤ, *Rouvoir*, αρ. 66, σελ. 61· ΣΑΒΒΙΔΗΣ, *Μελέτες*, 25.

οποίο καταγράφεται στις πηγές. Ο θάνατος της Ζωής υπήρξε αφορμή για μια σειρά πολιτικών ανακατατάξεων και εκκαθαρίσεων στα ανάκτορα, καθώς πρόσωπα του περιβάλλοντός της παραγκωνίζονταν, ενώ νέες δυνάμεις αγωνίζονταν να επικρατήσουν στην πολιτική σκηνή. Η σύγχυση, η καχυποψία και ο φόβος καθιστούσαν όχι μόνο τη θέση των «ανθρώπων» της αυτοκράτειρας ανασφαλής, αλλά και το θρόνο του Μονομάχου ιδιαίτερα επισφαλής. Διάφορες συνωμοτικές ενέργειες έρχονταν στο φως, ενώ κατηγορίες για δολοπλοκία εκτοξεύονταν εναντίον προσώπων, για την αφοσίωση των οποίων προς τον αυτοκράτορα υπήρχαν υποψίες και αμφιβολίες. Ο Κωνσταντίνος εναγωνίως αναζητούσε αφοσιωμένους συνεργάτες και ερευνούσε για πιθανούς σφετεριστές της εξουσίας του.

Σ' αυτή την κρίσιμη φάση, η συνδρομή του Βοΐλα υπήρξε σημαντική. Εν γνώσει του αυτοκράτορα, καταστρώθηκε και τέθηκε σε εφαρμογή σχέδιο με στόχο την αποκάλυψη εν δυνάμει συνωμοτών. Σύμφωνα με αυτό, ο Βοΐλας θα αλίευε συνεργούς για την ανατροπή του βυζαντινού ηγεμόνα μεταξύ των δυσαρεστημένων πολιτικών του αντιπάλων. Την κατάλληλη στιγμή, θα φανέρωνε τη μηχανορραφία, παρέχοντας με τον τρόπο αυτό συγκεκριμένα στοιχεία για την ανατρεπτική τους δράση και την εξουδετέρωσή τους.

Η σύλληψη του σχεδίου δε φαίνεται ασυμβίβαστη με τη στρατηγική άσκησης της εξουσίας. Στον *Νουθετητικό προς βασιλέα*, ο συγγραφέας του έργου παρέχει την εξής συμβουλή: Εάν ο αυτοκράτορας πληροφορηθεί πως κάποιος άρχοντας τον επιβουλεύεται, να μην επιδιώξει την άμεση τιμωρία του, αλλά να διερευνήσει την υπόθεση, πρώτα κρυφά και, αφού οι κατηγορίες επαληθευτούν, τότε να τον δικάσει φανερά³⁰.

Όμως, η απρόβλεπτη αποκάλυψη της κατασκευασμένης δολοπλοκίας ανέτρεψε το αρχικό σχέδιο. Τότε ο αυτοκράτορας αντιμετώπισε το δίλημμα ή να τιμωρήσει τον αφοσιωμένο δούλο του εν γνώσει της αθωότητάς του ή να τον καλύψει με το πρόσχημα της φιλανθρωπίας. Επέλεξε το δεύτερο. Έτσι μόνο, κατά τη γνώμη μας, θα μπορούσε να ερμηνευθεί η προσπάθειά του να απαλλάξει το συνωμότη από τις κατηγορίες και να πανηγυρίσει γι' αυτό, λες και, όπως παρατηρεί ο Μιχαήλ Ψελλός, είχε απαλλαγεί ο ίδιος απ' αυτές³¹.

30. ΚΕΚΑΥΜΕΝΟΣ, *Στρατηγικόν*, έκδ. Β. WASSILIEWSKY-V. JERNSTEDT, Πετρούπολις 1896, 94: *ἀν ἀκούσης κατὰ ἄρχοντός σου ὅτι μελετᾷ κατὰ τῆς βασιλείας σου κακά, μὴ ἐνεδρεύῃ ἢ κακία ἐν τῇ ψυχῇ σου καὶ ὀρέγῃ τοῦ ἀπολέσαι αὐτόν, ἀλλ' ἐρευνήσον ἀκριβῶς, πρῶτα μὲν κρυφά, ἔπειτα δέ, ἐὰν εὕρῃς ἀληθές, γενέσθω κριτήριον κατ' αὐτοῦ καὶ φανερῶς.*

31. ΨΕΛΛΟΣ, Χρονογραφία II, 44, *ὁ δέ γε βασιλεὺς, ὥσπερ αὐτὸς ἐαλωκῶς καὶ τῆς νίκης κεκρατῆκῶς, σῶστρό τε ἔθνε τῷ Θεῷ καὶ τὰς εὐχαριστηρίους ἀπεδίδου φωνάς.*

Συμπερασματικά θα υποστηρίξαμε ότι η *επιβουλή* του Βοΐλα δεν υπήρξε μια εχθρική ενέργεια κατά της κεντρικής εξουσίας, αλλά ένας τρόπος με τον οποίο η τελευταία επιχείρησε να «προλάβει» και να εξουδετερώσει την εκδήλωση συνωμοσίας εναντίον της.

Stauroula HONDRIDOU, The plot of Romanus Boilas: A Type of Conspiracy Prevention in the Mid-Eleventh Century

Conspiracy was not rare during the long-lived history of Byzantium. Accordingly, the plot of Romanus Boilas against Constantine IX Monomachos, in the middle of the 11th century, would not have been of great interest, if the way by which the Byzantine emperor handled it did not render it an event worth to investigate.

According to the sources, Romanus Boilas served Monomachos' bodyguard battalions, when he acquainted the emperor. Soon, he rose in the state hierarchy and became politically powerful, a fact that enabled him to conspire against the throne. His plot was revealed before his attempting to assassinate the emperor and was himself arrested. However, during the trial Monomachos tried to acquit Boilas by claiming the offender's naiveté and honesty. After the deliberations, Monomachos honoured Boilas with a symposium, while Boilas abettors were arrested, tortured, deprived of their property and exiled.

Byzantine historiographers interpret Monomachos's peculiar reaction as the result of his dependency on Boilas, whom they consider as the emperor's buffoon, although the Emperor was in his hands a weak-willed tool.

Nevertheless, the thorough examination of the sources, the investigation of the two heroes' profiles according to the point of view represented by Byzantine historiographers, and the detailed study of the political events at the time of the conspiracy, lead us to a different conclusion. Thus, Boilas's plot is not to be seen as a hostile action targeting the central, imperial power, but rather as a means by which the imperial power attempted to control a conspiracy against itself.